

НЕОЛІБЕРАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ ТА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РЕАЛІЇ

Глобально-цивілізаційні перетворення світу відбуваються стрімко і цілеспрямовано через лібералізацію торгівлі, активний рух фінансового капіталу і робочої сили між країнами, інформаційно-технологічну революцію, підпорядкування інших способів виробництва й обігу. Рушійною силою є експансіоністська економічна політика ТНК, транснаціональних банків, розвинутих держав, регіональних угруповань. Це система заходів об'єктивного і суб'єктивного характеру високорозвинутих країни і наднаціональні структури, керованих ними, для концентрації управління продуктивними силами світу.

Різноманітні аспекти глобалізаційних процесів аналізуються науковцями. Серед них В.Геєць, А.Гальчинський, В.Клочко, А.Чухно, Е. Лібанова, В.Мокряк, У.Бек, Б.Дікон, Д.Копіц, П.Стабс, Д.Сорос, Дж.Стігліц, К.Уно, С.Хантінгтон та ін. Проблема управління соціально-економічними системами в умовах глобальної нестабільності особливо актуальна. Система управління суспільством і світом ґрунтується на певній концепції. Враховуючи, що панує неолібералізм, варто оцінити його вплив на соціально-економічний розвиток країн.

У світі домінує змішаний тип господарювання, побудований на певній моделі як концентрату втілення системи поглядів. Як правило, це поєднання ідей неолібералізму, кейнсіанства, інституціоналізму. З позицій лібералізму ринок є саморегулюючим механізмом, який не потребує втручання держави. Кейнсіанська теорія використовує модель соціального маневрування доходами для підтримки сукупного попиту з метою забезпечення загальної рівноваги на основі державного регулювання зайнятості, рівня цін, процесів розподілу і перерозподілу доходів. Інституціональні підходи до макрорегулювання пом'якшують вади ринку.

Домінування ідей лібералізму в останні десятиліття призвели до того, що не економіка вписується в систему соціальних відносин, а навпаки соціальні зв'язки вписуються в економічну систему. Це має катастрофічні наслідки для суспільства. Ринок підпорядковує собі весь світ: сферу праці, грошей, землі, її продуктів, природного середовища, людських взаємовідносин [1, с.18-19]. Результатом політики монетаризму як форми неолібералізму, є витіснення і занепад реального сектору економіки, зростання фіктивного (спекулятивного) капіталу, орієнтованого на отримання прибутку від зміни цін, на ірраціональне споживання (шоу-бізнес, маскультуру, супермаркети). Поруч із свободою і мотивацією діяльності, такі підходи породжують культуру безвідповідальності, кризу цінностей та принципів трудової

етики [2, с.5-6, 9]. Фінансові інститути стали інструментом перерозподілу ресурсів і влади у глобальній економіці та в сучасних суспільствах [2, с.18-19]. Постійна гонитва за прибутком поступово, але цілеспрямовано формує руйнівні світові економічні кризи. В умовах глобалізації та інформаційної революції неолібералізм веде до деіндустріалізації малих країн, їх втрат від конкуренції з боку країн-лідерів і глобальних корпорацій.

Кризю останніх років науковці розглядають як системну, породжену фундаментальними проблемами сучасності [2, с.4; 3, с.28-31]. Вона має багаторівневий, всеохоплюючий характер. Це криза цивілізаційного устрою світу. Так проявляється головна суперечність сучасної фінансово-економічної системи – між виробництвом реальної вартості та рухом її грошових і фінансових форм [4, с. 40]. Нині розвивається багатополлярний хаос (так званий «турбулентний режим») на основі застосування парадигми лібералізму без меж.

Глобалізація змінює роль держави як інституту організації життєдіяльності суспільства. При входженні економічного, правового, культурного, політичного, військового, соціального простору держави до спеціалізованого глобального простору її самостійність стає обмеженою, а то й відсутньою. Структурні зрушення в економіці (як й в інших сферах) повністю відбуваються в інтересах «країн-систем». За жорсткої міжнародної політики провідні країни примушують інших проводити політику протилежну тій, за якої самі досягли економічної міцності. Це підриває конкурентоздатність слабких економік, консервує відсталість, перерозподіляє багатство на користь розвинутих держав.

Все це спостерігається в Україні. Існує високий рівень зовнішньої вразливості економіки і глибокі дисбаланси в макроекономічній структурі. Держава обмежена в можливостях керувати економічним розвитком в національних інтересах [5, с.27-30]. Руйнується система фінансових відносин, відбулося їх відокремлення від реального сектору економіки, домінує спекулятивний капітал. Останній інвестується у високоприбуткові невиробничі галузі. За підрахунками академіка М.В.Зубця, в Україні у 2001-2008 рр. середня норма прибутковості на вкладений капітал складала у: сільському господарстві – 1,3%; промисловості – 8%; банківській сфері – 14,3% [6, с.7]. Із коригуванням на рівень тінзації економіки (офіційно 32%, за оцінками - до 60%) ці цифри явно занижені.

Механізм вирівнювання економічних умов господарювання, який діє у розвинутих країнах, в Україні не відпрацьовано. За обсягу бюджетної підтримки сільгоспвиробника до валового обсягу сільгоспвиробництва у США в 27%; в ЄС – 45%; в Японії – 63%, в Україні вона становить 6,1% [7, с.645]. Це наслідок застосування концепції економічного лібералізму та угод, укладених країною із світовими наднаціональними структурами (СОТ, МВФ тощо), беззастережної приватизації і лібералізації економіки, послаблення державного її регулювання на догоду приватному капіталу.

Діяльність майже 42 тис. фермерських господарств є низькорентабельною і неконкурентоспроможною порівняно із 106 трансрегіональними високоінтегрованими агрохолдингами. Агрохолдинги вже поглинули понад 3 тис. середніх українських сільськогосподарських підприємств [8, с.11]. На одне агроформування (як правило, із монокультурним виробництвом та експортною його орієнтацією) припадає в середньому 99,5 тис. га землі, зданої в оренду [8, с.10]. У сукупності це 10,5 млн. га орних земель, або третина придатної площі України. На етапі експорту формується до 70% загального прибутку від реалізації сільгосппродукції на світовому ринку, тоді як витратна частина не перевищує 20% [8, с.10]. Мінімізую витрати, агрохолдинги вивільняють зайвих працівників. Майже п'ята частина домогосподарств (17,1%) знаходиться за межею бідності. Доходи нижчі на прожитковий мінімум мають 29% селян. Стають спадковими безробіття і бідність [8, с.7]. Ці процеси невідконтрольні місцевим і центральним органам влади. Глобалізація посилює такі тенденції.

Ідентично розвивається й промисловість, віддана на відкуп економічному прагматизму на основі безальтернативної приватизації державного сектору, посиленої експлуатації всіх ресурсів без модернізації виробничих фондів. Промислова і науково-технічна база України знаходиться у кризовому стані. Зупинено діяльність багатьох індустриальних підприємств. В Україні 20% промислового виробництва забезпечує металургія [2, с. 11]. У 2012 р. призупинено виробничі потужності майже 40% металургійних підприємств. У 2013 р. планується закрити 35% вугледобувних підприємств [9]. Академік Ю.М.Пахомов зазначає, що наша країна здійснила безпрецедентний деградаційний транзит. Існує надзвичайна корупція, поділ власності, виведення національного багатства в офшори, надвисока майнова диференціація, криза довіри та принципів трудової етики [2, с.11-13].

Слабкі економіки ще міцніше прив'язуються до провідних країн. Їх перетворюють на аграрно-сировинні, допоміжно-обслуговуючі, однобічно спрямовані та відсталі. Глобалізація поряд із позитивом вносить аструктивні ефекти у функціонування таких економік [3, с.29]. Відкритість ринку стимулює сировинний експорт, поглиблює кризу в інших галузях через їх деіндустріалізацію, вплив капіталу і робочої сили, загострює соціальні та моральні проблеми. Це особливо небезпечно за умов необхідності розвитку п'ятого та шостого технологічних укладів для перебудови виробничо-технологічної структури країн.

Отже, в основі сучасної світової динаміки лежить криза процесів відтворення й розподілу суспільних благ, виробничих і фінансових механізмів. Така ситуація є практичним результатом ринкового фундаменталізму - неокласичної концепції монетаризму, застосованої в глобальному масштабі, у т.ч. як концепції трансформації постсоціалістичної економіки. Наслідком стало формування нових економік без власної потужної високотехнологічної

економіки, перетворення їх на сировинний додаток розвинутих країн. Реалізується агресивна політика прориву країн-лідерів за рахунок решти світу [3, с.30]. Антикризову політику переважної більшості останніх орієнтовано на збереження чинної фінансової системи.

Концепція неолібералізму веде до деградації економіки України. Варто враховувати, що технологічна революція створює нові інструменти контролю поведінки не тільки держави, а й людини, і цей контроль перебирають на себе транснаціональні та інші структури. За умов посилення глобалізаційних процесів, конкуренції за ресурси та вигідне вкладання капіталу, дерегуляції економіки, лібералізації цін і зовнішньоекономічної діяльності, українські виробники без підтримки держави нездатні протистояти діяльності транснаціональних корпорацій.

Соціально-економічний розвиток потребує певних умов. Зокрема, врахування небезпеки глобальних ризиків, створення національної системи інституційного захисту, підтримки макроекономічної стабільності, динамічного зростання інвестицій, низького рівня інфляції, консервативної бюджетної політики, раціонального регулювання валютного курсу, високої якості людського капіталу, узгодженості дій державних і суспільних інституцій щодо вибору та підтримки найперспективніших технологій з метою досягнення довгострокових цілей розвитку, високого рівня фінансової дисципліни тощо. Потрібно стратегічне планування, контроль за ціноутворенням на базові ресурси. Для економічного піднесення необхідно визначити певні межі дії принципів неолібералізму, потрібні суспільні інструменти регулювання ринкової економіки, потужні імпульси. Необхідна концентрація ресурсів на певних напрямках.

Список використаних джерел:

1. Мокряк В., Мокряк Е. Концепція саморегульованого ринку: її захист і критика в контексті сучасних соціально-економічних реалій / В.Мокряк, Е.Мокряк // Економіка України. – 2011. - № 6. – С.17-26.
2. Лібералізм та модернізація (за матеріалами «круглого столу») // Економіка України. – 2011. - № 8. – С.4-25.
3. Ключко В. Глобалізація та особливості сучасної економічної кризи / В.Ключко // Економіка України. – 2011. - № 9. – С.27-37.
4. Гриценко А. Глобальна криза як форма сучасної фінансово-економічної динаміки / А.Гриценко // Економіка України. - 2010. - № 4. - С. 37-46.
5. Україна-2015: національна стратегія розвитку. – К.: Український форум, 2008. – 73 с.
6. Доповідь Президента Національної академії аграрних наук академіка М.В.Зубця на Загальних зборах НААН 24 листопада 2010 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: [http // www.uaan.gov.ua | news.php?id=703](http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=703)
7. Савлук П.Т. Макроекономические приоритеты развития сельского хозяйства и сельских территорий Украины. – М.: ВИАПИ им. А.А.Никонова, 2008. – 800 с.
8. Присяжнюк М., Савчук П., Кропивко М. Про необхідність і напрями поглиблення аграрної реформи / М.Присяжнюк, П.Савчук, М.Кропивко // Економіка України. – 2011. - № 6. – С.4-16.
- 9 «2000», 1 березня 2013 р. - А-4